

Landskap: SKÅNE Upptecknat av: Emil J. Söderman
 Härad: BJÄRE Adress: Srenstorp, Hof.
 Socken: V. KARUP Berättat av: Oliva Liberg
 Uppteckningsår: 1928. Född år 1848 i V. a Karup

Uppteckningen rör	
Ölbrygd	1
Brunnkåringen. ö mossakåringen	11
Vättarna tända ljus	12
Lyktemannen.	12
Nixen förvillar.	14
Julrim. Långfredagsris, Skattsägen	16
Låna stoppnål, påskdagen.	17
Håxorna i kyrkan påskdagsmorgon	17

Landskap: *Måne* Socken: *Västra Karup*
Fullständigt namn: *Oliva Liberg*
Född den *25 november* år *1848* på en *torp* i *Sörenstad*
i *Västra Karup, Måne* (gård eller by)
Yrke: *tjänat vid landbruk* (socken och landskap) Bisyssla:
Bosatt å följande platser: *Västra Karup, Måne* (socken, landskap, tid)

Bor nu vid *Ramsjöstrands fiskeläge postad. Ramsjöstrand*
(gård eller by jämte postadress)
Faderns namn: *Nils Liberg* (sydman) född
Moderns namn: *Sissa Liberg* född
Sedan huru länge är släkten känd a) fädernet? b) modernet?
Närmare upplysningar om släkten: *farfadern hette Bengt Liberg och var spö-*
man, farmodern hette Ole Liberg inflyttad till Karup från Båstad (t. ex. inflyttning, yrken m. m.)
onorfaderns te namn var Jonsson (arb.) mormodern Elva Jonsson

Sagesmannens barndom: *tjänat vid landbruk; Pers, Elva, Larna, Frida, Jenny, Bengt*
(el. upptecknarens) (sysselsättning, syskon)
skolgång i *flyttande folkskola.*

Läsning:

(böcker, tidningar m. m.)

Resor:

Har sagesmannen sina hägkomster efter vissa personer? Vilka? *Egna hägkomster,*
(el. upptecknaren)
Samt en del hägkomster från sin mor: Lissa Viltberg.

Deltagande i föreningslivet:

Förtroendeuppdrag:

Övriga upplysningar:

Död den

(år och dag)

Dessa uppgifter ha insänts av:

Ants av

Emil Söderman

(namn och fullständig adress)

Sronstorp Hof

år *1929*

ACC. NR. 2309

Landskap:

Skåne

Härad:

Bjäre

Socken:

Västra Långby

Uppteckningsår:

1928

Upptecknat av

Emil Boderman

Adress

Ivenstads Hof

Berättat av

Oliva Leberg

Född år

1848

i Västra Långby

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

1.

(19 sidor)

Uppteckningen rör

Allrygd till gamla tiders jul
i Bjärebygden.

Ölbergd.

Buumtjässan,
massakreringen.
Väutarna tänd
gas.Lybteman.
Nixen för villan.Julrim
dårig fredags is
skattisögon.
Låna stöppan
paskdagen.
se häkorna i
kyrkan påska
dag, häkuri.

Det Rara Ölet - den germaniska stammens, ur
gamla, "älsklingdryck" - spelade vid måltiderna
en viktig roll. I förmännare hus var det obliga-
toriskt vid måltiderna rekrytats förenellan
till vedertrickelse. Na unnel på denna dryck
var länge i sammanställningar liktydigt med
gästebud, t. ex. barnsöl, gravöl, hemfärsöl
o. s. v. Denna dryck leryggdes särdeles stark

Skriv endast på denna sida!

2.

och var synnerligen omtyckt. Om man under
 tager rimt, vilket först i slutet af hednastiden
 infördes af vikingar och köpmän, var nyödet
 den yppersta drycksen och vantades endast
 vid höglidliga tillfällen. Även denna dryck var
 ur gammal och beredningskonsten, ensamt till-
 hörig nordlänna, var med all sannolikhet in-
 kommen hit med våra invandrade förfäder. Den
 var också vederbärande på Kar, och de fälte en stor
 del af Valhallsglädje uti nyödet och det ypper-
 liga nyödet, som erhöles af den ovärderliga guden
 Hejdrun. Nyödet bryggdes af honung, humle
 och jäst, men dessutom kände våra förfäder
 konsten att giva det till en tilläts av vissa dö-
 rande örter, sannolikt porsen, på vilken ört
 man här och var bryggde det p. k. porsöllet, som

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2.

2309

B.

äger en aromatisk smak men är starkt rusande.
 Vid vissa gästbord hördes det tillfälligt att komma
 skålar, för vilka det hölls. Våra dessa minneskålar
 d. v. s. ägnade åt döda fränder och vänner eller be-
 röm-
 da män, skulle de gå lagstom. Ej så druckos enstaka
 da skålar endast vänner emellan, och vanligtvis
 måste man vid dylika tillfällen komma försett
 i botten. Denna åldriga sed har på senare tiden
 hållits ända in till våra dagar i slutet av vid hög-
 tidliga tillfällen hålla tal vid "skålar" (kommande.
 Vid julgillena och arvålen åtföljdes många skålar
 av loften, vilkas svikande stämpelade man med
 med det djupaste förakt. — Den gamla jul-
 brygden, sådan den ännu beredd här i våra byg-
 der på 1870-talet vill man om, hur ur aldrig tra-
 dition även inom detta område bevarats genom

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3.

2309

många seklar för en sluttigen försvinnare för en
ny tid med nya seder. Vid våra förälders stora
midvinterfest, som ju motvaras av vår julhögtid,
måste nämligen hys modern tillse, att det bl.a.
finns rikligt med öl och nyd på bordet. In för
julens högtid borde det måhända vara av en visst
intresse att höra, vad en åltsåring, som i sin ungdom
mången gång varit med om, maktordning
och julölsbryggd har i Bjärebygd, haft att säga
om detta gamla, nu försvunna bruk. —

Man slog vatten i en stort ferygg-
kar, försedd med en "papp", sedan man först kast
Renn i detsamma. Efter två eller tre dagars förlopp
tappades vatten ur karet, varefter man kast Rer-
nit upp i detsamma. Sedan lade det i en toppig
hög på logen och täckte det med en mängd kläder

, och så fick det genomsläppa kornet ligga där,
 till det grovt. Efter denna procedur fördes det
 nu malt - till malttorstkan, som var uppförd av
 stenmurar, såväl försedd med halmtak. In-
 ledning: i mitten av malttorstkan stod "gallen",
 eldstaden, i vilken man först dagen eldade
 med enris för att uullet skulle bli rostat. "Gallen"
 var lång och smal med en murad valv över, densam-
 ma. Vid mursidornas övertkant var en fals, på
 vilken man uppleggde "stegen", som gick snett
 uppåt som en balk, bestående av cirka 12 cm.
 breda bräder. Helt till höger och upptill lät vilan-
 de på en långgående ås, fäst vid murarnas ga-
 relända. Samliga "steg"-bräder voro försedda
 med ganska tjäla till höger och vänster. Målet
 med kind långa groddar var delvis så smått häng-
 ande, varför intet

6.

med genom hålen. Under första dygnets torkning
 pågick eldningen utan avbrott, varför de, som
 torkade matten, fingo stanna kvar i matten
 och maten samt under ständig omrörningar
 matten till, att detta blev väl genomtorkat. Ej
 sällan hände det då, att pojkar och flickor kommo
 på besök samt genom samtalen, skämt och glöms
 beredd en viss stämning och trevnad över det van-
 liga arbetet. Andra dagar började man "stegföra"
 matten (en "steg" var en beredd sidd). Längs med
 gallus sidan var en murad botten, en 6 m. bred,
 med en yttre mur, cirka en meter hög. På sidan en
 beredd ränna längs med gallus båda sidor. "Steg-
 förandet" bestod där, att man upplyfte "steg"
 efter "steg" från dess plats och gjorde matten med
 händerna av dessa och med de berdda rännorna,
 varefter "stegen" Skriv endast på denna sida! lades, en efter annan.

6.

2309

7 Kullbetta på sin plats. Under tiden såjick eld-
ningen med ved i gatten - dock bragare. Därefter
kladdades och omrördes mallet i rännorna för
att sedan saulas upp i "Skappor" och läggas kull-
betta på sin plats på "stegen". Så länge eldningen
och fortkningen fortsattes - ungefär en par dygn
måste man då och då omröra mallet, där det låg
på "stegen". Sedan "gallen" avskalat lyftes samt-
liga "steyler"den upp på förutänsett sätt, och
fördes mallet ännu ned i rännorna, där det hop-
saulades i bäckar, sedan hemfördes till gården.
Idet s. R. "ryggghuset" stodo alltid större och
mindre rygghus, i vilka man på Kvällen kom-
de mallet, sedan detta förut blivit mallet på en
liten s. R. malkvarn, vilken gällan blivit
bevarad på gården sedan äldre tider, då man malde
sin såd på dylika Skriv endast på denna sida! stenkvarnar.

8.

I krygghuset, delvis fyllt med vatten, fick man
 så ligga till nästföljande dag. Invid den inmurade
 grytan ställde man då en "Karsdal" med tre ben
 under, på vilken man placerade ett annat Kar,
 kallat "kapperkoppen", i vars botten och närvarande
 en Kant fanns ett rundt hål, och i detta stäck man
 inifrån Karsten lång stång, kallad "kapperoelken".
 Skotten av detta Kar lade man "skrid", som såg så bra
 så att denna skylde botten till en 5 em. höjd
 och därtill låg ett stycke upp på Karlets sidor. En så
 i någon mån hålla halmen kvar nära vid botten
 vid man trenne halmband - ungefär som då
 man förs i tiden band upp på efter lie - och stäck
 öfverna till dessa band över "kapperoelken" samt
 tryckte den ned mot halmen. Men det, vilket som
 nämndt låg i botten över maten, östes nu upp och slops
 i "kapperkoppen", var så det i den inmurade grytan

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

8.

2309

9. Rökande vattuet hålles över mättet. Efter en lång
re stund vrid man på kapp och Rör, så att vattuet,
som nu till en del urläkt mättet, kunden pinnas ner i
en under Raret ständ Kittel. Avsäg man att er hålla
gott julöl - vilket ju var vanligt - Rökta man detta
ännu en gång och hällde det på nytt över mättet,
varföre det urstappades för andra gången. Så var
omsider det starka, goda julölet snart färdigt, att
användas vid julens högtid enligt gammal god tra-
dition. De flesta fäll pålagde man, att en gång
urläta mättet genom förnyad påslagning av Rök-
hett vatten; och då erhöi man den svagare dryck, som
benämndes "tunn dryck". - Det i en Rar islagna julölet
emrördes blundigen med att p. R. "maltröder", varefter man
tillsatte jäst, och så fick det stå och jäsa över natten.
I stora allkar förvarades sedan det fästa ölet på en lämp-
lig plats i Källaren, där man under den stora julhelgen

10. Aul som oftast infann sig för att hämta upp av den
goda drygken. Synnerhet vid julgästakunden
serverades på den tiden julöl i riklig mängd. Stacks
och valseuakunde som det var, finto det också god åt-
gång på att leda i gästerna om att öka den festliga
stämningen. Även i vardagslag dracks mycket
av det praktiska julöl på en tid, då ännu mycket
av gammal jultradition fanns kvar, och det var van-
ligt, att elstänkarna ständigt stod på det stora med-
bered, på att ena i hemmet, ja, även gränsarna,
då och då kunde släcka sin Rauske ofta återkom-
mande först ur dessamma — också en gammal sed,
som sedan länge tecknar traditionen.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

10.

2309

ACC. NR.

Landskap: *Skåne*

Härad: *Byåre*

Socken: *Västra Karup*

Uppteckningsår: *1929*

Upptecknat av: *Emil Störman*

Adress: *Grändorp Hof*

Berättat av: *Oliva Liberg*

Född år: *1848* i *Västra Karup*

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

sid 11.

2309

Uppteckningen rör

Han plågade jndom skrämda barn med "brunn-
käringen" för att de inte skulle stå och se ner i
brunnen, så de möjligen falla i den, och då skulle
"brunnkärningen" ta dem.

*Brunnstjär-
ingen i mos-
sakarigen.*

Likaledes skrämda man barn ^{med} "mossakarigen"
för att de inte skulle gå ut i och fastna i någon
mossa, där "mossakarigen" bodde, ty om detta
kände, kom hon och tog dem till sig.

ACC. NR. _____

Landskap: SkåneUpptecknat av Emil TormanHärad: PjäreAdress: Tvenstorp HofSocken: Västra KarupBerättat av Oliva EkbergUppteckningsår: 1928Född år 1848 Västra KarupLUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV12.2309

Uppteckningen rör

I gamla tider, då det fanns gott om bänkar (ängar),
uppsågo stundom ur dessa gräser, vilka om nāt-
terna lysde som små ljus. Om dessa "ljus" hade folk
här i Pjäre den uppfattningen, att det var vättar,
som bodde under jorden på auge markerna, och som
på Kvällarna tände de små ljusen.

Vättarna
tända ljus
(lyktegubbar)

Det berättades i gamla tiders Pjäre även om
"lyktemannen", som stundom följade vilseleda
naturliga vandrare. Kallade man ut för en "lykteman",
skulle man vänta ut och in på något klädesplagg.

Lyktemannen
nen.

Skriv endast på denna sida!

II man hade på sig, t. ex. en mössa, en rock, en huvudklädning,
ty då fick han ej längre någon makt att vilsleda.
En gammal kvinna, Gidsa Liberg i Svinstad, V. Karups
berättade en gång för sin dotter Oliva, att hon, då hon
saw en kväll skulle gå till en "krykstuga", sågade hon
sulligt sin egen bestående uppfattning att möta en lyft-
sman, som ledde henne vilse, så att hon kom långt
bort från vägen till en åker med upplagd korn, och först
sent på natten lyckades hon taga sig från den "kryksta-
gan", där hon antalade sin sammanträffande med
"lyftsmanne", och hur han vilsledt henne.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

13.

2309

ACC. NR.

Landskap: *Skåne* Upptecknat av *Emil Nordman*
 Härad: *Bjäre* Adress: *Tvenstorp Skof*
 Socken: *Västra Karup* Berättat av *Oliva Liberg*
 Uppteckningsår: *1928* Född år *1848* i *Västra Karup*

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV¹⁴
2309

Uppteckningen rör

Niken för
villar

En gammal Kvinna Tissa Liberg i Västra Karup, be-
 rättade en gång för sin nu åtioåriga dotter, Oliva,
 i hennes barndom om en man, vilken sent en
 kväll var ute och vandrade på vägen till hem.
 I kvällens mörker påstod han emellertid gå
 vilse och kunde svårt återfinna sin vägen.
 Han blev därför glad, när han undvann vilse-
 ma vandring och hette en "man", som väl villig lo-
 vade följa honom hem, en erbjödande, som han också
 tackrande mottog. Att skulle gå lyckligt och väl
 men då mannen närmande sig hemmet och förstod

Skriv endast på denna sida.

II Äu han var chersende av sin okände vägarisare,
tallat han sig övermodigt skämta med denne. Då
svarade honom vägarisaren: "Jag är den lille Nilen,
som vid strömmen plugar jorden, dit inga kan segla,
och huser Rauts, och huser Staga hus, över matten."
Då han blev förargad över det övermodiga skämtet,
vilselade han honom om i stället, så att han endast
med svårighet nådde sin hem i denna matter.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

15.

2309

ACC. NR. 2309

Landskap: Skåne Upptecknat av: Emil Odhner
 Härad: Bjäre Adress: Granstad Hof
 Socken: Västra Karup Berättat av: Oliva Ribby
 Uppteckningsår: 1928 Född år: 1848 i Västra Karup

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

16.

2309

Uppteckningen rör

En gammal julrim från Bjäre-kygden lydde:

"Julafton å julada'
 då ha' vi så godt, som vi vill ha',
 men ann euda' jul,
 då gör mer man sin goda Jul."

Julrim

Långfredagsriset var gängse i Bjärekygden.

Långfredag
ris

I Granstad, i Karup på "Åshall" finnes än i dag en stor sten, om vilken det en gång gick en sägen i kygden, att under densamma lågen hona bevakade en skatt. Upprygrade förort gjordes att komma under den stora stenen för att gräva den förmåsta skatten men förgäves.

Skattsäge

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR. 2309

Landskap: *Skåne* Upptecknat af *Emil Boderman*
 Härad: *Bjäre* Adress: *Irenstorp Hof*
 Socken: *Västra Karup* Berättat af *Oliva Liberg*
 Uppteckningsår: *1928* Född år *1848* i *Västra Karup*

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

17.

Uppteckningen rör

En gammal bondkvinnas: Håsiunge, Västra Karup
 vid namn Bolla Persson, på en gång till sin pigas:
 "Gau eng te dura Bengta (dei häude påskdagen)
 å launa en stoppsenaul!" Tigau giek med årendet
 eng te Bengta, som då sa: "Ja, där fete du saj,
 ad du skulle komma eng å launa mened." (Bolla
 plågade nämligen varje påsk sånda sin pigas in
 på matostället i något lekruadt årende, men ad-
 rig fick någon veta av den mystiska kvinnan var-
 för hon gjorde detta.
 Varje skär torsdagskväll brukade samma

*Härra stopp-
 påsk-
 dagen, skär-
 torsdag,*

*Härra
 i kyrkan
 påskdagsmor-
 1012, härr-
 011.*

5-

2

Skriv endast på denna sida!

bondegumma kára in i "kryggghuset" bakgrjörna.
 Krast, grissla och rakar, vilka redskap annars ha-
 do i en hörn på gården — ditta för att inte trollkä-
 ringarna skulle själva döme för sin färd till Blå-
 Kulla på torsdagsnatten.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

18.

2309

Från gudstjänsten i Västra Karup har det förtäglts av
 de gamla, att man i Ryrköns fästelagen från sina
 sittplatser i Lantarna kunde se de Krimmer
 komma gående framåt "gäuged" = stora gången =
 midan "kylla" på huvudet (utan att dessa själva
 visste om denna) för att sätta sig i Ryrköstolarna.
 — Särmodligen var det endast söndags- och torsdags-
 barn, som såg de dessa "kyllor".

Dessa skulle enligt folktron vara en fejkön till,
 att nämnda Krimmer varo hälar, som på torsdagsnät-
 ten besökt Blå Kulla. Man talade också om, att bland
 dessa Krimmer äro gammna djuar, som man aldrig fört trott
 vara hälar.

Skriv endast på denna sida!

III

Och samma bondkvinnor berättade det
även, att hon ofta lade ett ägg på en gämsling,
som ledde in till granngården, och det sålades
alltså att Botta gjorde detta för att lura
och framgången skulle vika från granngården
och i stället komma över till hennes egen gård.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

19.

2309